

Kompetens- beskrivning för legitimerad tandhygienist

Förord

Sveriges Tandhygienistförening, STHF, är en partipolitiskt obunden förening som organiserar landets tandhygienister, offentligt och privat anställda samt egna företagare. STHF har cirka 3300 medlemmar och är en del av SRAT, som är ett medlemsförbund i Saco.

STHF vill med denna kompetensbeskrivning bidra till en gemensam nationell beskrivning av tandhygienistens professionella profil, kompetens, ansvar och yrkesroll.

Kompetensbeskrivningen har utarbetats av STHF i samarbete med experter inom området med utgångspunkt i de lagar och förordningar som reglerar tandhygienistens yrkesexamen och yrkesutövning.

Kompetensbeskrivningen ska vara ett stöd för den legitimerade tandhygienisten, beslutsfattare, arbetsgivare, verksamhetsansvariga och medarbetare, oavsett var tandhygienisten är verksam.

Samhällsutvecklingen ställer kontinuerligt nya och förändrade krav på utövandet av professionsutövandet. Därför måste en kompetensbeskrivning ständigt hållas uppdaterad och revideras vid behov.

Allmänt

Tandhygienistyrket är ett legitimationsyrke. Legitimation inom hälso- och sjukvården utfärdas av Socialstyrelsen och yrkesutövningen som tandhygienist står därmed under tillsyn av Inspektionen för vård och omsorg, IVO. Legitimationen markerar yrkesutövarens självständiga ansvar för den vård som utförs. Tandhygienist med eget företag inom tandvården räknas som vårdgivare och ansvarar därmed för att verksamheten bedrivs enligt gällande lagar och förordningar.

Som legitimerad yrkesutövare är yrkestiteln skyddad, vilket betyder att den som inte har en legitimation som tandhygienist inte får använda denna titel. Tandhygienisten har som legitimerad yrkesutövare alltid tystnadsplikt, även i miljöer utanför den traditionella hälso-sjukvården och tandvården.

Tandhygienisternas huvudämne är oral hälsa som integrerar kunskaper från samhälls-, beteende- och naturvetenskap i utbildning, forskning och yrkesverksamhet. Ämnet omfattar kunskap om faktorer av betydelse för den orala hälsan och samspelet mellan den orala hälsan och den allmänna hälsan och välbefinnandet. Fokus är hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser i syfte att skapa god oral hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Innebörden av oral hälsa är komplex och utgår från den biopsykosociala hälsomodellen, vilket beskriver individens hälsa och välbefinnande i relation till hens omgivning.

WHO:s definition av oral hälsa

Oral hälsa är tillståndet i munnen, tänderna och de orofaciala strukturer som gör det möjligt för individer att utföra viktiga funktioner så som att äta, andas och tala, och omfattar psykosociala dimensioner som självförtroende, välbefinnande och förmågan att umgås och arbeta utan smärta, obehag och osäkerhet. Munhälsan varierar över hela livsloppet, är en integrerad del av allmän hälsa och stöder individer i att delta i samhället och förverkliga sin potential. Fri översättning

Övergripande om yrkesrollen

Att arbeta som legitimerad tandhygienist innebär att stödja människor, oavsett ålder och livssituation, till en god oral hälsa. Det är ett självständigt och ansvarsfullt yrke som ofta innefattar samarbete med andra yrkesgrupper inom tandvård, hälso- och sjukvård, social omsorg och skola.

Arbetet ska utföras i enlighet med vetenskap, beprövad erfarenhet och styrdokument för hälso- och sjukvården och tandvården samt i överensstämmelse med yrkets etiska principer. Yrkesetiska riktlinjer för tandhygienister finns både på nationell och internationell nivå.

Tandhygienisten har ett personligt ansvar att utifrån bästa tillgängliga kunskap och ett kritiskt reflekterande förhållningssätt kontinuerligt utveckla och fördjupa sin yrkeskompetens. Genom normativ kompetens ska tandhygienisten värna mänskliga rättigheter och visa empatisk förmåga. I detta ingår att ta hänsyn till människors värderingar, livsstilsvanor, kultur, religion, respekt för självbestämmande, integritet och värdighet. Betydelsen av hållbar utveckling ska präglade yrkesutövningen.

Tandhygienistens yrkesutövning – professionell profil

Tandhygienisten arbetar på individ-, grupp- och samhällsnivå inom olika verksamheter vilket ger förutsättningar för ett brett spektrum av arbetsuppgifter. Grunden för yrkesutövningen är att främja god oral hälsa i mötet med människor under hela livsloppet och med olika typer av behov och förutsättningar utifrån ett biopsykosocialt, dvs ett holistiskt perspektiv.

Tandhygienisten arbetar både inom privat och offentlig tandvård. Tandhygienistens kliniska verksamhet sker i såväl allmän- som specialtandvård och omfattar patienter i alla åldrar och med olika behov.

TANDHYGIENISTEN HAR KOMPETENS ATT:

- utföra orala undersökningar
- utifrån ett personcentrerat perspektiv bedöma, besluta och genomföra hälsofrämjande, förebyggande och sjukdomsbehandlande insatser
- tillsammans med patienten, utifrån hens förutsättningar, identifiera friskfaktorer och möjligheter för att bibehålla en god oral hälsa
- arbeta med personcentrerad kommunikation och vid behov betendeinriktade insatser för att stödja patienter till god oral hälsa
- behandla orala sjukdomar och tillstånd där ohälsosamma levnadsvanor är av betydelse och vid behov erbjuda stödbehandling
- som ett led i sjukdomsbehandling ansvara för att avlägsna hårda och mjuka beläggningar framförallt genom icke-kirurgisk mekanisk instrumentering
- utvärdera hälsofrämjande, förebyggande och sjukdomsbehandlande insatser

Tandhygienisten arbetar självständigt, samverkar med andra professioner, patient och närstående och tillför sin kompetens till tandvårdsteamet för att gemensamt skapa bästa möjliga förutsättningar för varje patient och situation. Tandhygienisten har kunskap om förhållanden i samhället och att möta specifika grupper, exempelvis särskilt sårbara grupper och omsorgsberoende.

Tandhygienisten kan leda tandvårdens hälsofrämjande arbete och stödja individer och grupper i olika sociala samhällskontexter genom att arbeta hälsofrämjande i samverkan med andra aktörer på olika arenor. I detta ingår att identifiera, planera, leda och genomföra insatser utifrån kulturella och existentiella aspekter på hälsa, globalisering och generella folkhälsomål och att använda och utveckla strategier för hälsosamma levnadsvanor.

Tandhygienisten handleder studenter inom den verksamhetsförlagda delen av tandvårdsutbildningarna. Tandhygienisten undervisar och handleder även i interprofessionella miljöer såsom skola, vård och omsorg. Tandhygienister med magisterexamen eller doktorsexamen i oral hälsa/oral hälsovetenskap kan arbeta som lärare eller forskare inom akademien.

Yrket möjliggör även ett flertal intressanta karriärvägar inom hälso- och sjukhusvården, i social omsorg och på mödravårds- och barnavårdscentraler som en del i multiprofessionella team. Tandhygienistens roll i dessa team utvecklas ständigt och bidrar med synergieffekter för patientens hälsa och välbefinnande men även för en effektiv planering och kontinuitet som gynnar både team och verksamhet.

Tandhygienisten har kompetens att möta behovet av samverkan och kvalitetsutveckling och kan arbeta som chef och ledare på olika nivåer inom tandvård, hälso- och sjukvård, myndigheter och organisationer. Dentalbranschen erbjuder även möjligheter att arbeta som exempelvis produktspecialist.

Arbetsmarknaden för tandhygienister är mycket god och det finns ett stort behov av tandhygienister i hela Sverige. Det finns även möjligheter att arbeta internationellt, främst inom EU där yrkeskvalifikationsdirektivet gäller, svensk tandhygienistutbildning har ett gott renommé internationellt. Inom EU finns idag ingen enhetlig utbildning av tandhygienister men 2020 presenterade European Dental Hygienists Federation (EDHF) ett "common European Curriculum of Dental Hygiene Education". Svensk utbildning är i linje med denna och strukturen implementeras successivt inom Europa.

Så här regleras yrkesutövningen

Regelverket och lagstiftningen ställer krav på hur arbetet ska utföras, men inte alltid vem som får utföra det.

Tandhygienist är en skyddad yrkestitel, det är straffbart att använda titeln om man inte har legitimation. Den skyddade yrkestiteln avser just titeln och inte arbetsuppgifter. Det är bara om det i lag eller i annan författning framgår att en arbetsuppgift kräver en viss legitimation som arbetsuppgiften måste utföras av en viss yrkeskategori. Det finns inga särskilda regler för vem som får ställa diagnos och de flesta arbetsuppgifter i tandvården är inte reglerade i särskild lag eller förordning. Det betyder att hälso- och sjukvårdspersonal med relevant kompetens kan utföra arbetsuppgiften.

Socialstyrelsen ger i nationella riktlinjer för tandvården rekommendationer om behandlingar, undersökningar, arbetsmetoder och andra insatser, men den legitimerade yrkesutövaren ansvarar alltid själv för de insatser hen utför och har alltid ansvar för att bedöma vad en enskild patient behöver.

En legitimerad tandhygienist räknas som hälso- och sjukvårdspersonal enligt 1 kap.4§ i Patientsäkerhetslagen. Det mest grundläggande är därmed att utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och att ge patienten sakkunnig och omsorgsfull vård. Här ingår skyldighet att rapportera risker för vårdskador, händelser som har medfört eller kunnat medföra en vårdskada och även rapportera andra skador till följd av säkerhetsbrister i verksamheten.

Enligt Patientsäkerhetslagen ska vården så långt som möjligt utföras och genomföras i samråd med patienten. En patient väljer själv hos vilken behandlare hen önskar göra undersökningar och behandlingar, det finns inga nationella regleringar om vem som får undersöka en vuxen patient eller hur ofta. När det gäller barn och unga finns rekommendationer rörande undersökningsintervaller i de nationella riktlinjerna för tandvård. Det kan även finnas begränsningar i statliga och regionala tandvårdsstöd.

Vårdgivaren har ett ansvar att besluta om hur en verksamhet ska ledas, organiseras och planeras samt kontrollera att verksamhetens ledningssystem följs och att samtliga lagar och förordningar som berör tandvården efterlevs. Som anställd medarbetare har tandhygienisten skyldighet att följa vårdgivarens direktiv om hur verksamheten organiseras samtidigt som det egna legitimationsansvaret utgör grunden för yrkesutövningen.

En egenföretagande tandhygienist är ofta både vårdgivare, verksamhetschef och behandlare. Vårdgivaransvaret innebär krav på att skapa ledningssystem för systematiskt patientsäkerhets- och kvalitetsarbete. I förekommande fall, då anställda finns i verksamheten, har tandhygienisten även ett arbetsgivaransvar och med det följer krav på ledningssystem för systematiskt arbetsmiljöarbete.

Reglerade områden som berör tandhygienistens yrkesutövning i särskild lag eller förordning

LÄKEMEDEL – Legitimerad tandhygienist är behörig att förskriva läkemedel på odontologiska indikationer för behandling av människa enligt bilaga 2 i Läkemedelsverkets föreskrifter. Lokalanestetika och denaturerad teknisk sprit får endast rekvireras till egen praktik. Denaturerad teknisk sprit kan rekvireras, förutom för utvärtes bruk, även för desinfektion av instrument eller för laboratorieändamål i förskrivarens yrkesutövning.

För receptförskrivning erhålles en personlig förskrivningskod från Socialstyrelsen. Dessutom krävs en förskrivarkod knuten till arbetsplatsen, arbetsplatskod utfärdas av regionen där verksamheten är förlagd.

Vid iordningställande av läkemedel som inte ingår i tandhygienistens förskrivningsrätt är det tandläkare alternativt läkare eller behörig sjuksköterska som administrerar läkemedlet.

DELEGERING AV ARBETSUPPGIFTER – Inom tandvården kan arbetsuppgifter överlåtas till icke-legitimerad personal genom delegering om det är förenligt med en god och säker vård av patienten. Arbetsuppgifter reglerade i särskild förordning får däremot inte delegeras till annan personal. Diagnostik och terapiplanering, lokal anestesi genom ledningsanestesi samt avlägsnande av hårda och mjuka beläggningar i tandköttsficka samt läkningskontroller efter kirurgiska ingrepp och ingrepp i tandens hårdvävnader får inte delegeras. Delegering av arbetsuppgift är inte tillämpbar mellan legitimerade yrkesutövare.

RÖNTGEN – Fokus vid allt röntgenarbete är att patienten inte utsätts för onödig strålning och att all tillgänglig information på bilden bedöms så patienten får bästa möjliga vård. Alla fynd, avvikelser och planerade åtgärder ska dokumenteras i journalen.

För att bedriva radiologiskt arbete inom tandvård krävs anmälan till eller tillstånd från Strålsäkerhetsmyndigheten. En tandhygienist i egen verksamhet anmäler användning eller innehav av röntgenapparat avsedd för intraoralt placerade bildmottagare. För verksamhet med dentalröntgenapparat ska en legitimerad tandläkare inneha den radiologiska ledningsfunktionen, det vill säga ett övergripande inflytande på bedömning av berättigande, optimering, arbetsmetoder, personalens kompetens, samarbete med företrädare för andra specialiteter och klinisk utvärdering av resultaten.

En legitimerad tandhygienist har kompetens att bedöma behovet av och tolka röntgenundersökning av tänder och tändernas stödjevännader. Tandhygienisten kan således själv besluta om och utföra dessa röntgenundersökningar på individuell indikation. Det är även tandhygienistens ansvar att säkerställa att all information som synliggörs på en röntgenbild diagnostiseras av person med kompetens för detta. Tandhygienisten måste därmed kunna identifiera avvikande tillstånd som kräver annan kompetens.

REMISSER – Verksamhetschefen ska fastställa rutiner för remissshantering, dessa ska finnas dokumenterade på kliniken.

Anmälningsskyldighet:

VÅRDSKADOR – risk för vårdskador och händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en vårdskada till vårdgivaren ska rapporteras.

OROSANMÄLAN – Hälso- och sjukvårds- och tandvårdspersonal är skyldiga att anmäla om de vet eller misstänker att ett barn far illa.

Våld i nära relationer - Hälso- och sjukvårds- och tandvårdspersonal ska ha kunskap om våld i nära relationer. Vårdgivare ansvarar för att fastställa processer och rutiner samt att säkerställa att all personal kan och följer dessa.

Tandhygienistens grundutbildning

Tandhygienistens kompetens baseras på de nationella examensmålen från grundutbildningen, vilka utgår från Högskoleförordningen, samt på förvärvad kompetens. Tandhygienistprogrammet är en högskoleutbildning som omfattar studier om 180 hp. Efter yrkesexamen och ansökan om legitimation för yrket utfärdas denna av Socialstyrelsen. Inom ramen för tandhygienistprogrammet ges även möjlighet att ta ut en kandidatexamen. Utbildningen består av teori och klinisk praktik. I de praktiska momenten ingår både prekliniska studier samt klinisk verksamhet med egna patienter. Ett examensarbete med forskningsanknytning inom området oral hälsa ger en fördjupning av ämnesområdet.

Tandhygienistens vidareutbildning

Yrkesområdet står under ständig utveckling varför ett livslångt lärande och behovet av kontinuerlig fortbildning är stort inom området oral hälsa.

Kandidatexamen ger möjlighet att fortsätta studera på avancerad nivå till magister- master- och sedan doktorsexamen. Forskarutbildningen ger möjlighet för en karriär inom universitet med fokus på både utbildning och forskning. Vidareutbildning på avancerad nivå ger verktyg till att utveckla och driva tandvårdens olika frågor. Karriär som lärare eller forskare bidrar även till att säkerställa kompetensförsörjningen på tandhygienistutbildningarna samt till utvecklingen av ämnet oral hälsa.

Arbete pågår med att utveckla en specialistutbildning för tandhygienister i syfte att möta behov inom några av de områden som dominerar tandvården. Att kunna specialisera sig inom specifika områden är en angelägen utveckling för hela tandvården och även en viktig karriärväg för tandhygienister.

Det finns lagar, förordningar, bindande regler och riktlinjer för tandhygienistens yrkesutövning, nedan följer exempel på de viktigaste:

GRUNDLÄGGANDE RIKTLINJER:

- › FN:s förklaring om mänskliga rättigheter
- › UNICEF:s barnkonvention
- › Sveriges Tandhygienistförening – Etiska riktlinjer
- › International Federation of Dental Hygienists – Code of Ethics

LAGAR:

- › Tandvårdslagen (1985:125)
- › Patientsäkerhetslagen (2010:659)
- › Dataskyddsförordningen/GDPR (EU 2016/679)
- › Patientdatalagen (2008:355)
- › Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- › Arkivlagen (1990:782)
- › Socialtjänstlagen (SFS 2001:453)

FÖRESKRIFTER OCH ALLMÄNNA RÅD:

- Nationella riktlinjer, Socialstyrelsen. Stöd för styrning och ledning, Indikationer för tandvård, Målnivåer för tandvård, rekommendationer
- Vem får göra vad i Hälso- sjuk- och tandvården, Socialstyrelsen
- Föreskrift om delegering inom tandvården, Socialstyrelsen, SOSFS 2002:12 (slutar gälla 1 januari 2026)
- Socialstyrelsens föreskrifter (HSLF-FS 2025:51) om behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter inom tandvården (börjar gälla 1 januari 2026)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2018:10)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ansvar för remisser för patienter inom hälso- och sjukvården, tandvården m.m (SOSFS 2004:11)
- Läkemedelsverkets föreskrifter (HSLF-FS 2021:75) om förordnande

- och utlämnande av läkemedel och teknisk sprit
- Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden (HSLF-FS 2017:37) om ordination och hantering av läkemedel i hälso- och sjukvården
- Regler och föreskrifter från Strålsäkerhetsmyndigheten (SSMFS 2018:2) (SSMFS 2018:5)

UTBILDNING:

- › Högskoleförordningen SFS 2018:1135
- › Yrkeskvalifikationsdirektivet 2005/36/EG: Europarådets direktiv vad gäller yrkeskvalifikationer
- › Common Education Curriculum - European Dental Hygienists Federation (EDHF)

Informationsmaterial finns tillgängliga för dig som är medlem i Sveriges Tandhygienistförening, logga in på: <https://www.srat.se/Tandhygienistforening/profession/informationsmaterial/>

Arbetsmiljöprogram, Barn som far illa, Bokföring, Dataskyddsförordningen – vad gäller för egna företagare, Etiska riktlinjer, Hygien och smittskyddsrutiner för tandvården, Kvalitetssäkra patientjournalen, Marknadsföring och sociala medier, Patientsäkerhet

Kompetensbeskrivning för legitimerad tandhygienist, version 1:2024, har utformats av Sveriges Tandhygienistförening, STHF, en förening inom Sacoförbundet SRAT.

Sveriges Tandhygienistförening
är en partipolitiskt obunden förening
som organiserar landets legitimerade
tandhygienister.

BOX 1419, 111 84 STOCKHOLM
TFN VX 08-442 44 60 | INFO@TANDHYGIENISTFORENING.SE
WWW.TANDHYGIENISTFORENING.SE | EN DEL AV SRAT